

SZENT ISTVÁN
EGYETEM

YBL MIKLÓS ÉPÍTÉSTUDOMÁNYI KAR, BUDAPEST

ÉMI – TŰZVÉDELMI SZAKMAI NAP, KONFERENCIA

2016. MÁRCIUS 2., SZENTENDRE

IPARI TÁROZÓK KATASZTRÓFAVÉDELMI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA

Dr. Elek Barbara PhD* - Kovács Gábor **

Absztrakt

Napjainkban a klímaváltozás, a növekvő szeizmikus aktivitás (földrengések), egyéb nem várt természeti jelenségek, valamint a szerkezetek, műtárgyak „előregedése” következtében fokozott figyelmet kell fordítani ipari tározóinkra. Cikkünkben olyan kockázatvizsgálati és elemzési metodikát mutatunk be, mely gyors és hatékony segítséget nyújthat elsősorban a folyékony és iszapszerű anyagot tartalmazó tározók megelőző katasztrófavédelmi szempontú értékeléséhez, illetve egy esetleges baleset során a katasztrófa elhárítás és műszaki mentés számára.

* egyetemi docens
SZIE YMÉK

Tűz- és Katasztrófavédelmi Intézet
1142 Budapest, Thököly út 67.
Elek.Barbara@ybl.szie.hu

** cégvezető

GEO-KOVÁCS Kft.
1119 Budapest, Major út 7.
kg@freemail.hu

IPARI TÁROZÓK KATASZTRÓFAVÉDELMI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA

Ipari tározók: költségtakarékos tározók. A tározó szerkezeti kialakítása a tározási folyamat előrehaladásával éri el végső formáját.

2000 Nagybánya

2010 Ajka

- Adott korban „korszerű”, jelenleg már „korszerűtlen” kialakítás, technológia.
  - Sérülés: rendkívül súlyos környezeti károkozás lehetséges.

IPARI TÁROZÓK KATASZTRÓFAVÉDELMI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA

Ipari tározók jellemzői:

- üzemelő tározóknál szerkezeti „előregedése”
- természeti jelenségek (pl. klímaváltozás és földrengés) hatása;
- tervezésnél csak a műtárgy, szerkezet méretezése (pl. EUROCODE alapján). Nincs vagy elenyésző az „együtt viselkedés”, kölcsönhatás vizsgálat.

Abban az esetben, ha a tározó gátjának részleges vagy teljes tönkremenetele bekövetkezik a hatékony katasztrófa elhárítási munkálatokhoz szükséges a megfelelő részletességű és minőségű védelmi terv rendelkezésre állása. A védekezés legfontosabb eleme a súlyos esemény megfelelő idejű és információtartalmú érzékelése és az ezt követő megfelelő szintű riasztás leadása. Az előbbi eseménysor a prompt káreseményre vonatkozik, de felkészülési időszakban (esemény nélküli időszakban) a potenciálisan veszélyes ipari tározókra is védelmi terveket kell készíteni. Az ilyen típusú tározók hatásait, kockázatszintjét rangsorolni kell. Cikkünk ehhez nyújt segítséget.

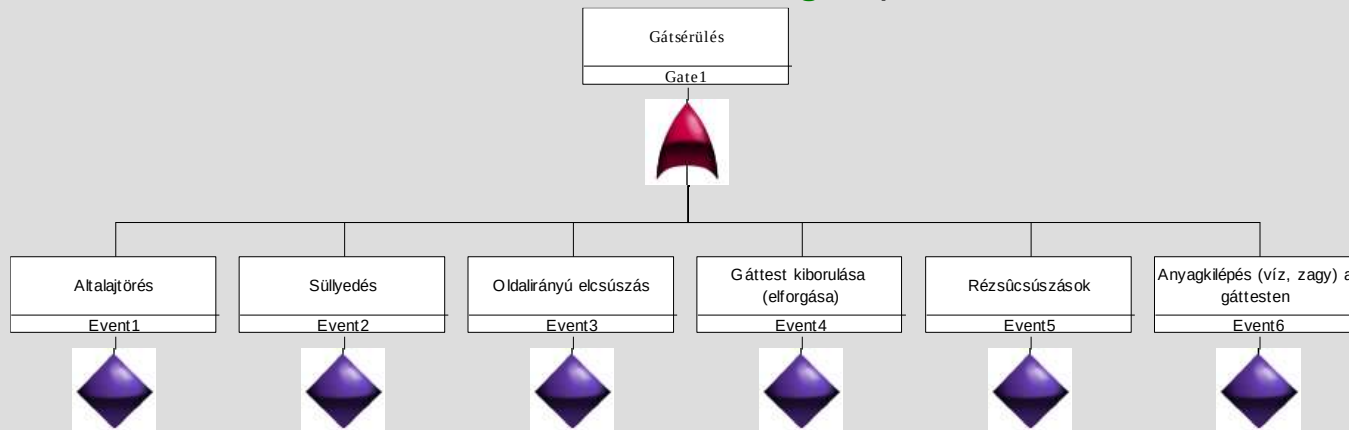

IPARI TÁROZÓK KATASZTRÓFAVÉDELMI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA

Mennyiségi kockázatértékelés

Hibafa-elemzés

(Csúcsesemények: „Gátsérülés” és
„Gát konturszivárgás”)

Kategóriák	Valószínűség
Nagy valószínűségű	>0,5; 0,5-1,0
Valószínű	0,1-0,5
Mérsékelten valószínű	0,001-0,1
Nagyon kicsi valószínűségű	0,0001-0,001
Valószínűtlen	<0,0001

Megadható: adott
csúcsesemény
bekövetkezési
valószínűség értéke.

„Gátsérülés”: 0,0063,
mérsékelten valószínű.

IPARI TÁROZÓK KATASZTRÓFAVÉDELMI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA

Mennyiségi kockázatértékelés

Árvízi következmények számítása

Az ipari tározók esetén a gát tönkremenetelből eredő árvízi következmények számítása és/vagy az elárasztási térképek szerkesztése rendkívül fontos lehet katasztrófavédelmi szempontból. A tározó legkritikusabb eseménye a gát valamely pontján teljes (vagy részleges) keresztmetszeti törés bekövetkezése, hiszen ekkor a gátak mögött lévő folyékony anyag a résen keresztül a gát alatti területeket (szabad térszín felőli területeket) elárasztja. Az árvízi következmények számítását és/vagy elárasztási térképeket ezeknek az eseményeknek a modellezése alapján lehet elkészíteni. A számítási eredmények alapján rövid idő alatt kijelölhetők azon veszélyeztetett területek ahol a lakosság riasztására és mentésére védelmi terveket kell kidolgozni.

A, A GÁTSZAKADÁSI FOLYAMATA	
A gátszakadás nyílásszélessége	Bavg= 54,0 m
Az átszakadás eróziós törmelékmenyisége	Ver= 34 566 m ³
Kiömlési csúcs hozam	Qp= 1111 m ³ /s
Az átszakadás időtartama	tf= 0,20 h
A tározó kiürülési időtartama	te= 0,30 h
B, ALVÍZI JELENSÉGEK	
Az alvízi elöntés vízmélysége	d= 2,5 m
Az árvíz folyási sebessége	u= 0,25 m/s
Az ár hullám sebessége az alvízen	c= 0,42 m/s
Az alvíz adott pontjának árvízi elérési ideje	tt= 1,32 h
Árvízi életvesztés becslése	N= 24 fő (max)
Az elöntési veszély jelzőszámai	FHI= 0,057 D= 0,625 m ² /s Alacsony: építmény Közepes: felnőtt Magas: gyerek

IPARI TÁROZÓK KATASZTRÓFAVÉDELMI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA

Minőségi kockázatértékelés

Eseményfa-
elemzés

Kockázatértékelési mátrix
ipari tározókra

Esemény bekövetkezési valószínűség értéke	Súlyosság érték				
	1	2	3	4	5
5	(5) EE*	(10) NK	(15) NK	(20) NE	(25) NE
4	(4) EE	(8) EE	(12) NK	(16) NE	(20) NE
3	(3) E	(6) EE	(9) EE	(12) NK	(15) NK
2	(2) E	(4) EE	(6) EE	(8) EE	(10) NK
1	(1) E	(2) E	(3) E	(4) EE	(5) EE

Kockázat		Javasolt intézkedések
értéke	elfogadhatósága	
1-3	elfogadható (E)	Nincs szükség intézkedésre.
4 -9	elfogadható ellenőrzéssel (EE)	Nincs szükség újabb intézkedésre a folyamatos ellenőrzés mellett.
10-15	nem kívánatos (NK)	Sürgős intézkedés kell a kockázat csökkentésére.
16-25	nem fogadható el (NE)	A kockázatot azonnal meg kell szüntetni.

IPARI TÁROZÓK KATASZTRÓFAVÉDELMI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA

Kockázatcsökkentő megoldások

Monitoring rendszer

A mért indikátor és feladata	Ellenőrzési gyakoriság
1. Szemrevételezéses ellenőrzés	Minden nap 1 alkalommal
2. Vizekkel kapcsolatos megfigyelések	Negyedévente
3. A gáttest és a töltet rendszeres geodéziai és geotechnikai mozgásvizsgálata (deformációs mérések)	Negyedévente

A csúcsesemények bekövetkezési valószínűsége csökkenthető rendszeres ellenőrzések bevezetésével, amelyek egyrészt a töltet lerakására (a technológiai utasításban foglaltak), másrészt a csapadékvíz elvezetésére vonatkoznak (műszaki és humán feltételrendszer folyamatos ellenőrzése). Harmadrészt célirányosan a repedés - valamint az előidéző okok - vizsgálatára (rezgésellenőrzés, geodéziai ellenőrzés, vízszivárgások mértékének ellenőrzése, inklinométeres mérések kialakítása, végrehajtása) terjednek ki. A folyékony és iszapszerű anyagot tartalmazó tározók esetében speciális ellenőrzőrendszer kiépítése javasolt.

Következtetések és mérnöki javaslatok

Az ipari tározók vizsgálata alapján levonható következtetések:

- Az alkalmazott **mennyiségi kockázatelemzés** alapján megadható:
  - a tározóbalesetet kiváltó **csúcsesemények** és azok **bekövetkezési valószínűsége** („Gátsérülés”, valószínűsége:0,0063, mérsékelten valószínű);
  - az árvízi (előntési) jelenségek vizsgálata alapján az **árvízi elérési idő** (1,32 óra), az **árvízi életvesztés maximális száma** (24 fő) és az **előntési veszély jelzőszáma** ($D = 0,625 \text{ m}^2/\text{s}$);
- A **minőségi kockázatelemzés** lehetővé teszi:
  - eseményfa elemzéssel a következményelemzést;
  - a **kockázatértékelési mátrix** segítségével pedig értékelhető **az ipari tározók elfogadhatósága**.

Javaslatok:

- Fenti mennyiségi és minőségi kockázatelemzési módszerek együttesen célszerű alkalmazni, mely lehetőséget adhat az **ipari tározók elfogadhatóságának katasztrófavédelmi szempontú vizsgálatára**;
- Továbbá az ipari tározók esetében javasolt a gátest és a töltet, valamint a vizek állapotát egyaránt nyomon követő **monitoring rendszer kiépítése**.

Felhasznált irodalom:

- [1] 2011. évi CXXVIII. Törvény [2011] a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- [2] BUREAU OF RECLAMATION [1988] Downstream hazard classification guidelines. Acer technical memorandum no. 11. Assistant commissioner - engineering and research. Denver, Colorado.
- [3] ELEK B., HÁK V. ÉS KOVÁCS G. [2013] Ipari hulladéktározók kockázatának vizsgálata. hulladékonline.hu 3 évfolyam 2. szám.
- [4] ENVIRONMENT AGENCY [2014] Reservoir Flood Maps (RFM) Guide. Explanatory Note on Reservoir Flood Maps for Local Resilience Forums – Version 3 – November 2014.
- [5] FERC [1993] Engineering Guidelines for the Evaluation of Hydropower Projects, Chapter 2. "Selecting and Accommodating Inflow Design Floods for Dams." Federal Energy Regulatory Commission.
- [6] FÖLDI László: Climate change and disasters, In: Szerk.: Földi László, Szerk.: Padányi J. Effects of climate change on security and application of military force. Budapest: NKE, 2014.
- [7] RESCDAM [2000] The use of physical models in dam-break flood analysis. In: Final Report, Helsinki University of Technology, Helsinki, Finland.